

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet középtávú stratégiai terve (2016–2019)

1. Külső környezet elemzése, belső adottságok vizsgálata

A BTK ZTI közvetlen külső környezetét a Bölcsészettudományi Kutatóközpont jelenti. Az elmúlt négy év tapasztalatai alapján a BTK olyan intézményként működik, amely biztosítja a benne összefogott diszciplínák kutatási önállóságát, ugyanakkor lehetőségeket teremt a különféle tudományágak közötti, a korábnál intenzívebb párbeszédre, közös projektek tervezésére és megvalósítására. Bízunk benne, hogy az integrációnak és a szubszidiaritásnak ez a szerencsés kettőssége a tervezési időszakban is megmarad. Ugyanakkor szükségesnek látjuk, hogy a jelenlegi állapotot a Szervezeti és Működési Szabályzat a mainál részletesebben és pontosabban lerögzítse. A munkatársak egyre fokozottabb mértékben vesznek részt az egész BTK-t érintő, középtávú projektekben, amelyek közül különösen nagy sikerekkel kecsegtető a 2015-ben megkezdett és a tervezési időszakban folytatódó Adatbank, ami jelentős segítséget nyújt a BTK ZTI egyes papír alapú adattárainak digitalizálásához és a majdani integrált adatbázison keresztül a korábnál lényegesen nagyobb lehetőségeket nyit azok nyilvánossá tételéhez és társadalmi hasznosításához. A tágabb külső környezetet a hazai és nemzetközi partnerekkel való együttműködés jelenti, amiben a korábbi évekhez hasonlóan intenzív munkakapcsolatok fenntartását és erősítését tervezzük.

A BTK ZTI belső adottságait elsősorban két tényező határozza meg: 1. A BTK ZTI jelenti a magyar zenetudományi kutatás egyetlen valóban teljesítőképes, eredményeit számottevő mennyiségű és magas minőségű publikációban közzétevő intézményét, amellyel jelenleg egyetlen egyetemi tanszék, könyvtár vagy más intézmény sem tud versengeni. Ez egyszerre rója a BTK ZTI-re a monopolhelyzet előnyeit és hátrányait: az intézetnek elsődleges szerepe van a zenetudomány művelési módszereinek kialakításában és elterjesztésében, továbbá elháríthatatlan feladata a történeti zenetudomány, illetve az etnomuzikológia és az etnokoreológia szinte valamennyi kutatási területének művelése, aminek a korlátozott kutatói létszámmal csak igen feszítetten lehet megfelelnie. 2. A BTK ZTI jogelődjei (Népzene kutató Csoport, Bartók Archívum) 50–60 évvel ezelőtt jelentős méretű dokumentumgyűjtemények megőrzésére és kutatói feldolgozására jöttek létre. A saját gyűjteményekre épülő kutatói gyakorlat azóta sem változott, sőt, újabb gyűjtemények létrehozásával (pl. Zenetörténeti Múzeum vagy 2012 óta a 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum) tovább bővült. Ez a helyzet egyrészt kijelöli a fő kutatási témákat, másfelől pedig olyan, publikációkban közvetlenül nem mérhető feladatokat ró a BTK ZTI munkatársaira, mint a gyűjtemények megőrzése, állaguk biztosítása, rendezésük, illetve a változó technikai körülményeknek megfelelő nyilvántartása. Ennek a tevékenységnek a fenntartása természetesen a tervezési időszakban is folytatandó, hiszen a gyűjtemények nemcsak a BTK ZTI kutatásainak bázisát jelentik, hanem egyúttal a nemzet kulturális emlékezetének is felbecsülhetetlen értékű részei.

Ugyancsak a belső adottságokhoz tartozik az 1984 óta a BTK ZTI székházául szolgáló Erdődy–Hatvany palota. Az épület Magyarország turisták által leginkább látogatott helyszínei egyikén helyezkedik el, s így kiválóan alkalmas a magyar zene értékeinek külföldiek felé való általános szintű közvetítésére is (koncertek, tematikus kiállítások, idegen nyelvű, koncertekkel egybekötött tárlatvezetések). Maga a palota belső kialakításával (megfelelő előadótermeivel és tereivel) a lehető legalkalmasabb helyszín intenzív nemzetközi és hazai vonatkozású szakmai, de tágabb értelemben vett zenei rendezvények lebonyolítására. A palota legutóbbi (2002–2009), éveken át tartó részleges felújítása (költsége 650 millió Ft volt) a sajátos funkciókhoz való minél jobb hozzáigazítást szolgálta. A teljes felújítás utolsó harmada maradt el az MTA-n belül lebonyolított szervezeti átalakulások és az intézet elhelyezésével kapcsolatos különböző elképzelések miatt, de még 2010-ben az utolsó ütemnek is elkészültek

a kiviteli tervei. Mostanra műszakilag egyre sürgetőbbé vált és középtávon gazdasági szempontból is elengedhetetlen az épület gépészeti rendszerének (legfőképpen fűtés, víz, csatorna), nyílászáróinak korszerűsítése, egyúttal az épület utcai frontjának és északi szárnyának felújítása, akár a 2010-es terv naprakésszé tételével.

2) Az intézet küldetésének megfogalmazása

A Zenetudományi Intézet hármas funkciót lát el: 1. kutatás, 2. nemzeti gyűjtemények archiválása, adattárak kezelése és szakmai felügyelete, 3. szakmai programok, konferenciák, koncertek szervezése, amelyben természetesen a kutatás jelenti a teherhordó alappillért. A Bartók Archívumon kívül itt található a magyar nyelvterület Központi Népzenei és Néptáncarchívuma és a 20–21. századi Magyar Zenei Archívum, a Dohnányi-, Lajtha-, Szőllősy-hagyatékokra alapozva. Az Intézet nemcsak kéziratokat, hang és képfelvételeket, hanem korszerűen kiépített múzeumában zenetörténeti értékű hangszereket is őriz – többek között Bartók, Lajtha, Dohnányi, Hubay Jenő zongoráját, amelyek helyszíni koncerteken és tárlatvezetéseken is megszólalnak. A BTK ZTI feladata a zenetörténet, ezen belül elsődlegesen a magyarországi (történeti értelemben: a történelmi magyarországi) zenetörténet kutatása, forrásainak közzététele, részproblémák feldolgozása és történeti összefoglalások megfogalmazása, a magyar népzene gyűjtése, korábbi hangzó és kottás gyűjteményeinek fenntartása és gondozása, kritikai kiadásokban történő közzététele, a nemzetiségek és a rokonyelvű népek népzenejének kutatása, a magyar néptánc kutatása, a magyarországi zeneélet tárgyi emlékeinek gyűjtése és kutatása.

3) Az intézet stratégiai céljainak meghatározása, szoros kapcsolatban a szervezeti egységek és csoportok céljaival

A régi zene kutatása területén a 2017-től kezdődő periódus fő célkitűzése a forráskutatás megújítása, ami magában foglalja a módszertani és a technikai háttér megújítását egyaránt. Elkészül a középkori magyarországi hangjelzett források korszerű katalógusa, amely az alapvető kodikológiai és paleográfiai adatokon túl az eddig megszokottnál jóval részletesebb és pontosabb tartalmi, zenei-dallami és zenei-paleográfiai leírásokban mutatja be az egyes tételeket. Ennek célja a katalogizáláson túl a centrum és periféria kérdéseinek, a magyarországi rítusterületek közép-európai összefüggéseinek, a dallam- és variánsvizsgálatoknak és a gregorián továbbélésének teljességre törekvő áttekintése. A 2018–19-es évek feladatai közé tartozik a zsolozsmaforrások és miseforrások tartalomjegyzékének elkészítése lehetővé téve az egyes dallamváltozatok egyidejű megjelenítését és összehasonlítását. Valamennyi közreadási terv közös jellemzője, hogy dominálnak bennük az online megjelenítési formák.

A magyar zenetörténet kutatásában kiemelkedő helyet foglal el a 19. századi zenetörténet kutatása, de e mellett előtérbe kerül a 16–17., illetve a 18. század mint önálló problematikájú korszak vizsgálata is. Adatbázisokat készítenek a magyar nyelvű zenés színjátszás kezdeti évtizedeitől (1790-től) egészen 1874-ig. Hagyományos és digitális kiadások mellett nagy gondot fordítanak a tervezett magyar és angol nyelvű Magyar Zenetörténet honlap fejlesztésére, amelyen anyakönyvi és sajtókutatások eredményeit teszik közzé.

A Bartók Archívum központi tevékenysége a Bartók Béla Zeneműveinek Kritikai Összkiadása 48 kötetre tervezett sorozata megindítása és folyamatos szerkesztése (ütemezését ld. az 5. pontban). 2016 és 2018 szeptemberében nemzetközi tanácskozást rendeznek a Bartók-összkiadás szerkesztőbizottsága és tanácsadó testülete ülésének idejéhez kapcsolódva. A 2016-os tematika: Korai és kései stílus, avagy a revíziók problémája a 20. század

klasszikusainál: Bartók, Schönberg, Stravinsky. 2017-ben együttműködnek a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem által meghirdetett Bartók-versenyhez kapcsolódó zenetudományi program kidolgozásában. Kedvező, hogy 2016 során Bartók magyarországi jogörökösének és az MTA vezetésének szándékában áll a Bartók-hagyaték letéteményezésére vonatkozó szerződést megújítani.

A 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport 2016 és 2019 között kb. 20 archívumi és digitális gyűjteménnyel tervezi bővíteni állományát. Az EMMI támogatásával megvásárolják Dohnányi Ernő amerikai hagyatékának még meg nem szerzett részeit. Folyamatosan bővítik a jelenleg működő adatbázisokat és az oral history gyűjteményt. A zeneszerzés-történeti kutatások központi témái (Dohnányi- és Kodály-kutatás, a Kádár-kori magyar zeneszerzés kutatása) mellett új témaként jelenik meg Bartók fiatalabb kortársai, a tízes években induló zeneszerző-nemzedék pályájának intenzív, forrásközreadásra is összpontosító feltárása, valamint a hazai zeneszerzői és zenetudományi Bartók-recepció feldolgozása. Az előadóművészet- és hanglez- és hanglez-történeti kutatások egyrészt a magyar operaénekesi gyakorlatot, másrészt a hazai előadóművészetet (különös tekintettel Dohnányi és Bartók zongoraművész tanítványaira) érintik. Folytatódnak a kutatócsoport korábban elindított programjai is: a Kodály-, a Dohnányi- és a Lajtha-évfordulókhoz kapcsolódóan több, hazai és nemzetközi konferenciát és kiállításokat terveznek.

A Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archívum a Magyar Népzene Tára alkalomhoz nem kötött népdalok sorozatában elkészítik a kötetek típusokra lebontott tervét Járdányi Pál zenei rendszerében az ún. régi stílusok (Bartók-i A osztály) végéig. Online hozzáférhetővé teszik az eddigi MNT kötetek összesített, digitálisan kereshető kezdősor-mutatóját. Folytatódik a Kodály-rend, főként 19. századi történeti anyagának könyvészeti, tartalmi, történeti és digitális feldolgozása adatbázisba feltöltése. A kutatást folytatják a népszínművekkel, a népdal – népies dal határmezsgyéire irányuló vizsgálatokkal, valamint a verbunkoszene, a század népies és népszerű hangszeres zenéje, a hangszeres magyar népzene történeti összehasonlító vizsgálata területén. PhD munka keretében folyik a magyarországi szlovák és a magyar népzene összefüggését feltáró kutatás, melynek eredményeit könyv formában jelentetik meg. Tovább folytatják a 2015-ben megkezdett a keleti népzenei (alapvetően finnugor és törökségi népek) archívum felállítását, lejegyzéseket, elemzéseket készítenek és biztosítják az online kereshetőséget, elérhetőséget. Nemzetközi OTKA pályázat keretében vallásos zenei archívum kiépítését kezdik meg, melynek keretében digitalizálják az intézet történeti énektárát, népének-gyűjteményét. Befejezik a Bartók- és Kodály-rendek integrált online közreadását, és fejlesztik a Magyar népzenei példatár weboldalt az egyes típusok digitalizált támlap- és hangzóanyagának hozzáférhetővé tételével.

A néptáncutató kutatás a diszciplína „magyar iskolája” hagyományát folytatva vizsgálja a mozgóképen rögzített táncok mozdulatformái világát és zenei kapcsolatait. A kutatás jelenkori szemléletmódjának változását jelzi, hogy az eddigi, elsősorban folklorisztikai megközelítést kiegészíti az a multidiszciplináris elv, amely társadalomtudományi szempontokat von be a táncanyag értelmezésének körébe. Az új szemlélet érvényesítésével, a társadalmi, politikai, gazdasági háttér megvilágításával a kutatás fel kívánja tárni a néptánc szociokulturális funkcióit is; a táncművészeteket nem izolált egységekként kezeli, hanem a vizsgálatokat a különböző kulturális hatások (egyház, iskola, média stb.) összefüggésében végzi. A néptáncutató kutatás 2016–2019 időszakra vonatkozó terveit a fent említett kutatási szemléletekkel végzett feltárómunka, a filmtári állomány digitális állagmentése, valamint az eredmények nyomtatott és internetes közreadása határozza meg. A kutatás jelenleg a déldunántúli és rábaközi táncművészet mellett kiemelt figyelmet fordít az erdélyi táncművészet, ezen belül a Mezőség, Kalotaszeg és a Maros–Küküllő mente

tánckultúrájának vizsgálatára. A regionális kutatásokon túl a típuskutatások vonulatában megkezdik az említett három terület (Mezőség, Kalotaszeg, Maros–Küküllő mente) gyors férfitáncainak feldolgozását.

A Zenetörténeti Múzeum 2019-ben, alapításának 50. évfordulójára gyűjteményeinek publikálását tervezi, valamint több tanulmányt szentel a múzeumban folyó tudományos és kutatómunka, gyűjteménygyarapítás, restaurálás, valamint a múzeumpedagógiai és hangversenyélet bemutatásának. A legjelentősebb feladat a múzeum tárgyi anyagának digitális adatbázisban való rögzítése, amit 2015-ben kezdtek meg a MúzeumDigitár adatbázis segítségével. A digitalizálással párhuzamosan 2017-ben megkezdik a gyűjteményi katalógusok írását.

4) Az intézet profiljának megfelelő teljesítménymutatók rendszerének felállítása, amely biztosítja, hogy a stratégia megvalósulása megfigyelhető és irányítható legyen

A teljesítmények elsősorú fokmérője az MTMT-ben rögzített publikációk száma. A kutatók munkájának belső értékelése ugyanakkor számol az egyes publikációknak az MTMT-ben nem súlyozott tartalmi és terjedelmi jellemzőivel is. Emellett fontos az MTMT-ben nem regisztrált egyéb tevékenységek, elsődlegesen az BTK ZTI számára létfontosságú gyűjtemények körül végzett munkálatok, konferencia-szervezések, külső kapcsolattartás, honlappal kapcsolatos tevékenységek regisztrálása is.

5) A stratégiai cselekvési tervek meghatározása: kutatóközponti/intézeti szintű programok és projektek tervezése éves bontásban

2016: Ulászló-graduál megjelentetése, a CAO-ECE sorozatban a krakkói zsolozsma-hagyomány kiadása, Bartók Béla Zeneműveinek Kritikai Összkiadása (BBCCE): Gyermekeknek, Concerto zenekarra, Bartók Béla Írásai: 4. kötet, Bartók fogadtatása Amerikában dokumentumkötet angol nyelvű kiadása, 18. századi kottás források és a magyar zene néphagyomány című dallamgyűjtemény megjelentetése, a Sóvidék népzenejét bemutató DVD megjelentetése, A zongorázó Bartók, a Bartók és kortársai, és az Édes Dittám című kiállítások megrendezése, Dohnányi emlékszoba létesítése

2017: a Hungarian Chant Database internetes adatbázis üzembe helyezése, a Zalka Antiphonale hasonmás kiadása, a 16. század énekelt dallamainak megújított és kiegészített kiadása, Műhelytanulmányok a 18. század magyar zenetörténetéhez 1–2. (intézménytörténeti és repertoár tárgyú tanulmányok), Erkel: Dózsa György című operája kritikai kiadása, tanulmánykötet Offenbach magyarországi fogadtatásáról, BBCCE: Kórusművek, Zongoraművek 1914–1920, Béla Bartók Thematic Catalog megjelentetése, Bartók és kortársai levéladatbázis létesítése, a Kodály műveiben használt népzenei dallamok katalógusa, Kodály-kiállítás megrendezése

2018: a Csíksomlyói Kancionále hasonmás kiadása, a magyarországi liturgiákban használt miseproriumok dallamainak internetes közzététele, tanulmánykötet az operett magyarországi történetéről, BBCCE: Vonósnégyesek, Mikrokosmos (kotta fűszövegek), Bartók Béla Írásai: 2. kötet, A magyar népdaltípusok katalógusa 2. kötete

2019: Czeżochowai Pálos Cantuale hasonmás kiadása, a magyar nyelvű antifónák összkiadásának megjelenése, Műhelytanulmányok a 18. század magyar zenetörténetéhez (zeneszerzőportrék), Erkel: Sarolta című operája kritikai kiadása, BBCCE: Vonósnégyesek,

Mikrokosmos (kritikai kommentárok), a Magyarország Zenetörténete 5. kötet koncepciójának kidolgozása, vallásos népzenei archívum létesítése

NB: A kiadási munkák ütemezése függ a pályázati támogatásoktól.

6) Az intézet cselekvési tervek gazdasági háttérének tervezése (üzleti tervezés)

A BTK ZTI működését, nem lévén önálló gazdálkodási egység, elsődlegesen az MTA-n keresztül eljuttatott költségvetési támogatás biztosítja. Nagyon pozitívnak és fenntartandónak tartjuk azt a 2012 óta alkalmazott gazdálkodási módszert, ami szerint a BTK a diszciplináris önállóság jegyében folyamatosan számon tartja az egyes intézetek bevételeit és kiadásait. Amennyiben a külső körülmények ezt lehetővé teszik, igyekszünk a jövőben is fenntartani a korábbi évek pályázási intenzitását, ami mind a kutatómunkát, mind a gyűjtemények állagának fenntartását szolgálja. Ennek középtávú alakulása természetesen nem tervezhető, azonban megemlítendő, hogy a 2016-os Bartók-émlékév programjainak (kiállítások, hangversenysorozatok, kiadványok) megvalósításához az EMMI 51 MFt támogatást már biztosított.

7) A stratégiából levezetett intézkedések nyomon követése (visszacsatolás), a stratégiai akciók megvalósulásának mérése, ellenőrzése

Az éves beszámolók, illetve az év elején leadott tervek egybevetése szolgál az intézkedések nyomon követésére. Ezen túlmenően az esetleges médiavisszhang, a külső partnerek visszajelzései, illetve a BTK értékelése is jelentős szerepet játszik az ellenőrzésben.

Budapest, 2016. április 26.

Richter Pál
igazgató

Fodor Pál
főigazgató

